

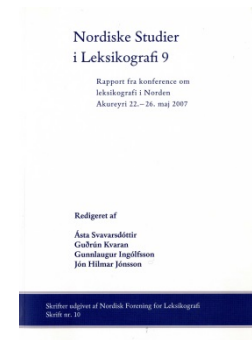
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: Maultasche og Novillada? En teori for turistordbøger

Forfatter: Patrick Leroyer

Kilde: Nordiska Studier i Lexikografi 9, 2008, s. 291-308
Rapport fra Konference om leksikografi i Norden, Akureyri 22.-26. maj 2007

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

PATRICK LEROYER

Maultasche og Novillada? En teori for turistordbøger

In addition to tourist guides and books, millions of information hungry tourists all around the world use dictionaries referred to as ‘travel dictionaries’, including phrase books containing glossaries and lexicographically structured information. Also, software companies propose multilingual, downloadable dictionary solutions that can be printed on demand or consulted on a PDA or a WAP phone. In brief, the lexicographic commercial supply and demand are enormous. However, no specific lexicographic theory has ever been developed in this field of lexicography which remains scientifically neglected. The purpose of this article is to develop a specific theory for tourist dictionaries and thereby lay the foundation of tourist lexicography as a new field of dictionary research and practice. In order to demonstrate its potential, the theory will be applied to a prototypical tourist dictionary concept. The core of the theory is to bring targeted, useful cognitive data types in tourist dictionaries, in particular cultural words such as ‘Maultasche’ (huge ravioli served in Swabia, Germany) and ‘Novillada’ (corrida for young bulls in Spain and Southern France).

1. Rejseordbøger – fra definition til illusion

1.1. Leksikografisk definition

Rejseordbøgerne¹ er givetvis blandt de mest udbredte ordbøger i verden. Det leksikografiske udbud er enormt, den leksikografiske efterspørgsel lige så. For folk, der rejser, er fundamentalt set nysgerrige. De vil gerne i tæt kontakt med de destinationer, de besøger. De vil gerne opleve, nedbryde sprogbarrierer, lære om fremmede kulturer og deres befolkning, og har derved tilsyneladende ubegrænsede, interkulturelle og interlingvale informationsbehov.

I teorien er rejseordbøger og rejseparlører beregnet til at yde fremmedsproglig assistance til brugere, der rejser over landegrænser og har brug for hjælp til at løse praktiske kommunikationsproblemer i det fremmede land. Assistanzen består som regel af en oversættelse til og fra modersmål af de specielle turistrelevante ord og sætninger, der kan indgå i en konversation. I Nordisk Leksikografisk

1 I denne artikel vil der blive fokuseret på de ‘fuldgyldige’ leksikografiske produkter – rejseordbøger og parlører – og der vil blive set bort fra ‘hybridprodukter’ såsom rejsebøger, -guides og -håndbøger, der ofte indeholder en beskeden ordbogs- eller parlørdel, som fx rejsebøgerne fra Politikens forlag i den velkendte serie “Turen går til...”.

Ordbok (1997) er rejseordbøger og parlører defineret ud fra deres form og substans, deres sigte og deres målgruppe. Målgruppen anføres først og defineres som brugere, der ingen eller kun meget begrænset viden har om fremmedsproget i forvejen.

reiseordbok

- Reiseordboken er tospråklig (eller flerspråklig) og beregnet på personer som har ingen eller liten kunnskap om det fremmede språket. Det er en typisk konsultasjonsordbok, og hovedhensikten er å løse praktiske kommunikasjonsproblemer.
- Reiseordboken må ikke forveksles med en kortfattet tospråklig allmennordbok; dels er reiseordbokens utvalg og presentasjon av leksikalske enheter klart innsiktet på det å reise, dels er materialet ofte disponert på en særskilt måte [...].

Eksempel 1. *Artiklen 'reiseordbok' i NLO*

Samme teoretisk udgangspunkt finder man hos Abend (1991: 2903), som anfører: "Das Reisewörterbuch ist als lexikographisches Hilfsmittel für Reisende gedacht, die nur geringe oder keine Kenntnisse der Sprache ihres Urlaubslandes besitzen." Det særligt interessante er dog, at Abend ikke henviser til fremmedsproget som sådan, men til det sprog, der tales i ferielandet. Dette åbner op for ny teoretisk tænkning, da associationen af sprog og ferieland peger i retningen af en mere nøjagtig beskrivelse af de potentielle ordbogsbrugeres behov, herunder sproglige behov:

- De potentielle brugere er ferierejsende, der udøver en turistaktivitet
- De potentielle brugere besøger et bestemt ferieland eller en landsdel, hvortil der kan associeres et eller flere sprog

1.2 *Den leksikografiske illusion i skrift og tale*

Rejseordbøgerne med parlørdel og parlører med ordbogsdel er beslægtet med sætningsordbøgerne til skrift og tale, som Hausmann (1989) sporer tilbage til sekstenhundrede tallet. Den leksikografiske grundtanke er at hjælpe brugeren med sætningsdele eller færdige sætninger, der kan stykkes sammen til at skrive med (som i STK 1901 eller DSS 1956) i bestemte situationer, specielt handelskorrespondance, eller kan bruges direkte til at tale med i specifikke turistsituationer, fx på hotel og restaurant. Skønt besnærende virker denne pragmatiske, kommunikative tankegang dog sproglig set temmelig naivt. Hovmark (2005) har ret i sin anmeldelse af tre franske ordbøger til rejsebrug, når han gør opmærksom på, at "forestillingen om at en parlør(del) kan/skal bruges af brugere med absolut minimal kompetence, holder næppe i praksis". Men Hovmark fører desværre ikke tanken til ende: Det turde være indlysende for enhver, at ingen rejseordbog eller parlør i verden nogensinde vil kunne hjælpe en turist, som ingen eller kun meget lille kendskab har til det fremmedsprog, der tales i ferielandet.

Britiske Monty Python (Chapman [Her med to –n-, i litteraturlisten med ét] et al: 1970) var de første, der påviste den leksikografiske illusion i deres berømte

sketch – ‘den ungarske parlør’ – hvori en ungarsk turist i London kommer i håndgemæng i en butik på grund af en sjofel parlør. Under det retslige efterspil er det udgiveren, der sidder på anklagebænken:

- Bailiff: That’s fine. On the 28th of May, you published this phrase book.
- Publisher: I did.
- Bailiff: I quote an example. The Hungarian phrase meaning ‘Can you direct me to the station?’ is translated by the English phrase ‘Please fondle my bum.’
- Publisher: I wish to plead incompetence [...].

Det, som Monty Python illustrerer *ex absurdo*, er, at parlører faktisk er temmelig ubrugelige. Inkompetencen er af metaleksikografisk art og skyldes et teoretisk underskud inden for området rejseordbøger, som Abend (1991: 2908) også erkender – “Die Wörterbuchforschung hat dem RWB (Reisewörterbuch) bisher nur wenig Aufmerksamkeit geschenkt” – og foreslår løst på følgende måde: “Eine stärker an der Praxis und am Wörterbuchbenutzer orientierte Wörterbuchforschung wird das Reisewörterbuch in Zukunft stärker berücksichtigen müssen”. At undersøge brugen af rejseordbøger i praksis og/eller spørge brugerne vil dog ikke kunne føre til nævneværdig teoretisk udvikling. En sådan udvikling må nødvendigvis komme fra en klarlæggelse af ordbøgernes formål og af deres funktioner (jævnfør Bergenholtz/Tarp 2005 og specielt Tarp 2006). Men først skal status quo ganske kort undersøges.

2. Den leksikografiske status quo – ‘innsiktet på det å reise’?

2.1. Udvalgte lemmata

Rejseordbøgernes erklærede formål er at løse praktiske kommunikationsproblemer og er derfor pragmatisk opbygget i vante temaer. De tager udgangspunkt i de konventionelle rejsesituationer og dermed associerede kommunikationsbehov, der typisk vil kunne opstå under turen: overnatning på hotel (bestille et værelse), restaurantbesøg (bestille mad og drikke), sightseeing (bede om et kort eller program på det lokale turistbureau) osv. Problemet er dog, at listen over rejsesituationer er ubegrænset, da alle situationer og dermed alle kommunikationsproblemer i princippet kan forekomme under rejsen. Velkomstsiden på online Dansk Parlør (DP 2007) illustrerer afgrænsningsproblemet, med en lemmabestand, der har karakter af en leksikografisk rodebutik:

Strand, Svinekød, Bil, Grøn, Butik, Blå, Opad, Nord, Grænse, Gå, Pas, Til venstre, Hus, Spiseseddel, Hotel, Kobling, Vindue, Udsigt, Køre, Flyvemaskine, Lufthavn, Station, Høne, Pris, Tjener, Søge, Hospital, Hjælpe, God, Hund, Edderkop, Seng, Danmark, Syg, Vand, Vej, Værdifuld, Kone, Hjem, Penge, Brød, Vandfald

Rejser man i bil, og er koblingen defekt (eller gået i stykke), kan det jo være rart at kunne slå op og sige 'kobling', når bilen er på det udenlandske værksted. Man kan muligvis også klage over, at der er 'edderkopper' på hotelværelset... Faktisk kan man antage, at netop det at rejse udvider antallet af lemmata, der er 'innsikket'... Da antallet af rejsesituationer er ubegrænset, synes lemmaantallet derved også at være ubegrænset.

Det er dog ikke tilfældet i andre rejseordbøger, der synes at anvende en reduceret udgave af den almindelige lemmaliste fra de større bilingvale ordbøger. Et tilfældigt opslag i ordbogsdelen af Fransk-Dansk/Dansk-Fransk Ordbog i handy format (FDDFO) afslører et begrænset antal rejserelevante lemmata; her findes kun **restaurant**, **resto**, **restoroute**, der umiddelbart kan associeres til en rejseaktivitet – alle de andre er der ikke specifikt behov for i en rejsesituation.

resquilleur, ressac, ressaisir, ressemblance, ressemblant, ressembler, ressemeler, ressentiment, ressentir, resserrer, ressort, ressortir, ressortissant, ressource, ressusciter, restant, restaurant, restaurateur, restauration, restaurer, reste, rester, restituer, restitution, resto, restoroute, restreindre, restreint, restrictif, restriction, restructuration, résultat, résulter, résumé, résumer, résurrection, retable

Da bogens handy format begrænser den plads, der er til rådighed, er den udvalgte information, man i øvrigt kan finde under de relevante opslagsord, temmelig spartansk og har temmelig begrænset nytteværdi:

restaurant m. restaurant; □~
d'entreprise kantine

2.2. Udvalgte sætninger

Samme udvælgelsesproblematik finder man i parlørerne og i ordbøgernes parlørudel, som udgør den 'særskilte måde' at præsentere de leksikografiske datatyper på. Disse datatyper er som regel konversationsætninger, der er omgrupperet i typisk forekommende situationer, hvor sætningerne kan komme til deres ret. Mange af disse sætninger er i øvrigt udformet som spørgsmål og anmodninger, som her i FPBD fra Berlitz, der er beregnet til at skulle hjælpe engelske brugere:

Can you suggest?	Pouvez-vous nous conseiller?
	<i>Poovay voo noo kawngsayay</i>
things to do	quelque chose à faire?
	kelker shoaz a fehr?

På denne baggrund rejser den leksikografiske "parlørtradition" to spørgsmål:

1. Hvad er kriterierne for udvælgelse af sætningerne? Er alle situationer – og alle sætninger – da ikke tænkelige²?

2 De franske Guides de conversation Routard (GCR 2007) anfører, at alle de situatio-

2. Hvordan kan turistbrugeren blive forstået? Og hvis turistbrugeren bliver forstået, hvordan vil han eller hun kunne forstå det svar, der uvilkårligt vil blive givet?

Det manglende leksikografiske informationsbehov synes at gælde for mange af de selekterede sætninger. Dette gælder fx i FDDFO, hvor der næppe er behov for at vide, hvordan man spørger, om den franske taxa er fri, da taxaen normalt skilter med det, eller holder på en taxaholderplads. At assertere, at man er sulten eller tørstig, kan heller ikke bruges til ret meget (og under ingen omstændigheder til at bestille mad eller drikke):

■ **Taxa**

Er denne taxa fri?

Vous êtes libre?

■ **ALMINDELIGT VELBEFINDENDE**

J'ai faim/soif

Jeg er sulten/tørstig

Eksempel uddrag fra FDDFO

2.3. Udtaleangivelser

Lyd udgør i sagens natur et særligt problem i rejseordbøgerne, der som hovedfunktion skal hjælpe brugerne med at løse specifikke problemer i forbindelse med produktion og reception af mundtlige tekster. Ordbøgerne kan vælge én af følgende fire muligheder: ingen angivelser, IPA-notation, tilpassede udtaleangivelser eller lydfiler.

Skulle en dansk kvinde komme i den ubehagelige situation at blive plaget af en sexchikanerende franskmand, kunne hun forsøge at løse problemet med at slå op og fremsige følgende sætning fra PFR (2005: 113) – problemet her er dog, at der mangler udtaleangivelser, og man må blot håbe, at vedkommende kan klare sig uden:

Min mand kommer lige om lidt **Mon mari va venir tout à l'heure**

I GSFP (2005:46) findes lignende sætninger, der kan bruges – med og uden eftertryk! – og med IPA-notation. Her synes brugeren at være bedre hjulpet:

Lad mig være i fred!

Laissez-moi tranquille, je vous en prie [lese mwa trākil zvuz_ā pri]

(med eftertryk) Foutez-moi la paix ! [fute mwa la pɛ]

ner, der kan opleves under rejsen, er blevet undersøgt og sorteret, og at nyttige sætninger er nøje udvalgt: "Nous avons passé au crible toutes les situations vécues au cours d'un voyage. Les phrases utiles ont été minutieusement choisies..." De egentlige kriterier for bestemmelse af nytteværdien forbliver dog i det uvisse.

Problemet med IPA-notationen er, at brugeren skal være lingvist for at kunne udnytte angivelserne (selv lingvisterne vil dog kunne komme til kort og mangle artikulationsbeskrivelserne af de særlige fonemer, som er helt specielle for det pågældende fremmedsprog). Problemet er også, at brugeren helst skal kunne anvende elementær intonation, prosodi samt en lang række andre fonologiske fænomener, hvis brugeren skal gøre sig sikkert håb om at blive fuldstændig forstået og opnå den tilsigtede virkning.

De tilpassede udtaleangivelser virker umiddelbart mere brugervenlige, men kan næppe garantere opnåelse af fælles forståelse, som fx i den allerede citerede sætning fra Berlitz parlør, hvor den engelske bruger skulle forsøge sig med en "Poovay voo noo kawngsayay kelker shoaz a fehr".

Den fjerde og sidste mulighed er lydfiler. I fremtiden vil disse sikkert blive meget mere udbredte, og kunne hjælpe turistbrugerne i en vis udstrækning. Brugeren behøver nemlig ikke at efterligne lyden, men kan blot nøjes med afspille ord og sætninger direkte på sin PDA eller WAP-telefon i en kommunikations-situation. Lydfiler i sig selv er dog ingen garanti for, at de praktiske kommunikationsproblemer hermed er løst. Den mere eller mindre forudsætningsløse bruger vil stadig være på bart bund og ude af stand i at forstå, hvad der bliver sagt eller svaret i konversationen. Samtalen forbliver en utopi.

3. Turisternes leksikografisk relevante informationsbehov

3.1. *Det genuine formål*

Brugen af termen 'rejseordbog' i leksikografien er beklageligt, for det skygger for den virkelige leksikografiske situation. Folk rejser ikke blot for at rejse. De rejser for at leve og opleve, de rejser, fordi de er turister. De fleste turister i dag er veluddannede og er oprigtig nysgerrige over for de destinationer, de besøger. Grundlæggende er turisme en social aktivitet³, der er motiveret af den menneskelige nysgerrighed og af lysten til at lære om de destinationer, der besøges, både før og under turen. Turisterne søger på en eller anden måde at finde frem til destinationens sande identitet, de er nysgerrige og vil gerne vide noget om selve destinationen (geografi, historie, erhverv osv.), om det eller de sprog, der tales, om befolkningen og kulturen. Turisterne vil gerne kommunikere med de folk, de besøger i det fremmede, selvom kommunikationen på fremmedsproget i langt de fleste tilfælde forbliver en utopi, da det netop kræver et godt forhåndskendskab til det pågældende sprog. Turisterne vil også gerne opleve destinationen og har brug for opdaterede informationer om lokale begivenheder, lokal politik osv.

3 Det skal bemærkes at gængse definitioner af turisme – faglige eller lingvistiske (se fx World Tourism Organization 2002 eller den franske almensproglig ordbog LNPR 1993) meget påfaldende har fokus på selve rejseaktiviteten. Dette kan være forklaring på, hvorfor leksikografien har fokus på rejse og rejsende.

Det er indlysende, at turistordbøger umuligt kan tilfredsstillende alle turistrelevante informationsbehov, og der bør derfor skelnes skarpt mellem leksikografisk relevante behov og leksikografiske irrelevante behov. Eksempelvis skal turistordbøger ikke formidle de turistinformationer, der har en litterær eller en reklamemæssig dimension: disse formidles bedst af brochurer, kataloger, rejsebøger og rejsebeskrivelser, turistguides, samt turistkontorerne hjemmesider.

Dette fører til opstillingen af tre nye teser samt en definition af turistordbøgernes genuine formål. Definitionen af det genuine formål er en tilpasning af Tarps generelle definition (2006: 107):

Turistordbogens genuine formål

Det genuine formål af en turistordbog er tilfredsstillende af de typer leksikografisk relevante behov, som kan opstå hos en eller flere typer af potentielle turistbrugere i en eller flere typer turistsituationer.

3.2. Tre nye teser

Den første tese er af begrebsmæssig karakter og tager udgangspunkt i selve ordbogsbenævnelsen. Termen 'rejse' er upræcis og giver ikke megen mening i leksikografisk sammenhæng. Med andre ord er rejseordbog et uklart begreb. Da ordbøgerne er værktøjer, der skal bruges af bestemte brugere, bør rejseordbøgerne omdøbes til hvad de i virkeligheden er: turistordbøger, dvs. værktøjer der skal hjælpe turisterne, fordi at være turist netop er relateret til en meget specifik social og kulturel aktivitet, hvor ordbogen kan bringe megen relevant hjælp. Hermed er det brugeren og brugerens behov⁴, der kommer i centrum:

Tese 1

Rejseordbøger bør omdøbes til turistordbøger

Det leksikografiske begreb 'rejseordbog' er videnskabeligt skadeligt og bør erstattes af begrebet 'turistordbog', der klart rummer essensen af denne type ordbogs genuine formål.

Den anden tese tager udgangspunkt i de påtænkte ordbogsfunktioner. De traditionelle rejseordbøger og parlører kan ikke løse turisternes praktiske kommunikationsproblemer, men kan kun i bedste fald yde kommunikativ nødhjælp i kommunikative nødsituationer.

Tese 2

Turistordbøgerne er ikke velegnet til at opfylde kommunikative funktioner

Turistordbøger, der er beregnet for turistbrugere med ingen eller ringe kendskab til det fremmedsprog, der tales i turistlandet, kan ikke løse turisternes praktiske kommunikationsproblemer i forbindelse med mundtlig

⁴ På samme måde refererer man til lærerordbøger, fordi fokus ligger på lærere og deres specifikke behov (se Tarp 2004).

tekstproduktion og tekstreception, men kan kun i yderst begrænset omfang yde kommunikativ assistance.

Den tredje tese flytter fokus fra kommunikativ assistance til kognitiv assistance:

Tese 3

Turistordbøgerne er velegnet til at opfylde kognitive funktioner

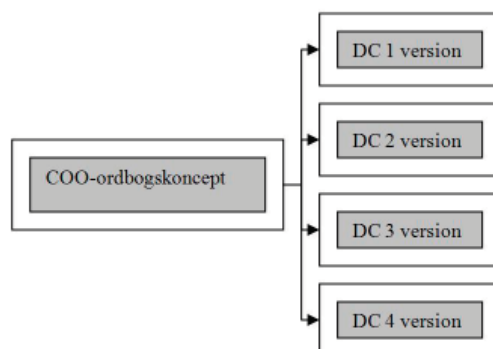
Turistordbøgerne kan yde værdifuld assistance til turistbrugerne i alle de specifikke turistsituationer, hvor turisternes leksikografisk relevante vidensbehov kan dækkes ved at bringe kontrastive, turistvidensrelaterede datatyper: dette gælder først og fremmest sproglig og kulturel viden.

4. Perspektivskift – fra ordbogsstandardisering til ordbogslokalisering

Bestemmelsen af turistordbøgernes genuine formål og af deres ordbogsfunktioners arbejdsfordeling medfører et perspektivskift, der ændrer præmisserne for udarbejdelsen af nye ordbogskoncepter. Perspektivskiftet er forankret i en erkendelse af, at turisternes leksikografiske behov bedst kan identificeres og analyseres i et kontrastivt, lokaliseret perspektiv. Der skelnes i det følgende mellem det land, turisterne kommer fra – med den internationale kommunikationsbetegnelse ‘Country of origin’ (=COO) – og det land, turisterne besøger, ‘Destination Country’ (=DC).

4.1 Ordbogsstandardisering

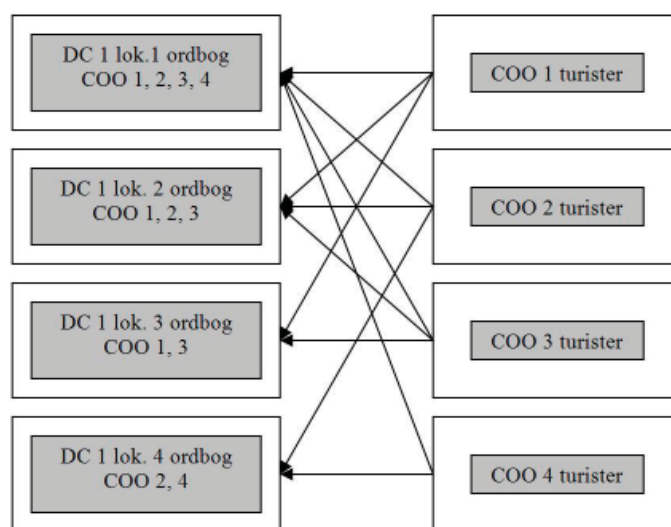
Konventionelle turistordbøger udarbejdes normalt i serier som forskellige sproglige versioner af én og samme ‘turen går til’ ordbogskoncept. Figur 1 viser, hvordan en COO-ordbogskoncept afføder en række DC-versioner af samme koncept. Trods tilpasningen til de forskellige sproglige versioner er der tale om en ordbogsstandardisering, der vanskeliggør indarbejdelse af de væsentlige kulturforskelle, som er så centrale for turisterne, og som Hovmark (2005) netop efterlyser.

Figur 1. Ordbogsstandardisering

4.2 Ordbogslokalisering

I det nye ordbogsperspektiv er ‘turisterne går til’ byttet med ‘turisterne kommer fra’. Det er den destination, der modtager turister, der bedst kan udarbejde de forskellige ordbøger, afhængigt af hvor turisterne kommer fra og af turisternes leksikografisk relevante behov, når de befinder sig på destinationen. Perspektivet åbner op for en nøjagtig lokalisering i henhold til turisternes behov, og for den præcise, kontrastive indarbejdelse af kulturinformationer. Figur 2 illustrerer, hvordan der i samme destinationsland (DC1), men i 4 forskellige lokaliteter (lok. 1, 2, 3, 4) kan udarbejdes forskellige ordbøger, der hver især inddrager forskellige COO-turistkombinationer.

Figur 2. Ordbogslokalisering

5. Sprogkombinationer og ordbogstyper

Som tidligere anført åbner Abends (1991) begrebsassociation ‘sprog’ og ‘ferieland’ op for en mere nøjagtig og nuanceret beskrivelse af de potentielle ordbogsbrugeres sproglige behov. Disse behov kan nu indsættes i et COO-/DC-perspektiv. Tabel 1 viser den leksikografiske relevans af turisternes sproglige behov afhængigt af sprogkombinationer i de enkelte lande eller landsdele, og anviser den ordbogstype, der bedst kan opfylde disse behov.

I første kolonne – COO sprogbrugere – er opstillet turisternes sprog – både modersmål (L1), fremmedsprog (LX), og lingua franca (LF), som oftest er engelsk.

I anden kolonne – DC-sprog – er opstillet status af det eller de sprog, der tales på turistdestinationen.

I tredje kolonne er opstillet den leksikografiske relevans af de kommunikative datatyper. I flere tilfælde er relevansen afhængig af den aktuelle sprogpolitik i de forskellige DC-lande eller landsdele.

I fjerde og sidste kolonne er anvist de ordbogstyper, der bedst modsvarer de forskellige brugersituationer og sprogkombinationer.

COO sprog	DC sprog	Leksikografisk relevans af de kommunikative datatyper	Ordbogstype
(1) L1	L1	Ingen	(Monolingval)
(2) L1 andet	L1	Yderst begrænset	(Monolingval)
(3) L1	L1+L1 lokal variation	Begrænset	Varietal
(4) L1	L1+L1 tæt regional	Afhængig af sprogpolitik	Varietal
(5) L1	L1+LX regional	Afhængig af sprogpolitik	Bilingvaliseret
(6) L1	L1+LX truet	Afhængig af sprogpolitik	Bilingvaliseret
(7) L1	L1 tæt national	Afhængig af sprogpolitik	Varietal
(8) L1	L1 tæt national + LXa, LXb, ..., LXn	Afhængig af sprogpolitik	Varietal + multilingvaliseret
(9) L1	LX	Stærkt begrænset	Bilingvaliseret
(10) L1 +LX lørn	LX	Ingen	Lørner
(11) L1 + LF	LX + LF	Afhængig af status for LF	Bilingvaliseret

Tabel 1. Sprog, leksikografisk relevans og ordbogstyper

Da pladsen ikke tillader en fyldestgørende gennemgang af de mange sproglige, sprogpolitiske og leksikografiske parametre, skal de enkelte kombinationer blot ganske kort introduceres.

I situation (1) er turistbrugerens ferieland et L1 land, hvorfor behovet for sproglig hjælp er irrelevant.

I situation (2) har turistbrugeren L1 som andet sprog, og ferieland er også et L1 land – behovet for sproglig hjælp er yderst begrænset.

I situation (3) besøger turistbrugeren en landsdel, hvor der også tales dialekt – behovet for hjælp er begrænset, og kan klares af en ordbog, der har fokus på sprogvariation.

I situationer (4)-(8) er ferielandet eller landsdelen et multilingvalt samfund⁵.

⁵ Eksempler på sådanne er Spanien og catalansk (4), Spanien og baskisk (5), Bretagne

Relevansen af hjælpen afhænger i hvert enkelt tilfælde af de aktuelle sprogpoltikker i de enkelte lande eller landsdele.

I (9) har vi en situation, hvor en L1 turistbruger besøger en LX destination. Dette er faktisk grundlaget for langt de fleste rejseordbøger og parlører. Som allerede anført er den leksikografiske relevans af de kommunikative datatyper stærk begrænset. Den type ordbog, der passer her, er ikke en konventionel, bilingval ordbog, men en L1-ordbog, der er bilingvaliseret (dvs. en L1 ordbog med en beskeden LX dimension), se i øvrigt Tarp 2005 for en diskussion af begrebet 'bilingval ordbog' og dets glidende overgange.

I (10) har vi en situation, hvor en L1 turistbruger besøger en LX destination, men hvor turistbrugeren også er lærer af LX. Turistbrugeren har derfor ikke brug for en bilingval turistordbog, idet ordbogsbehovet her bør dækkes af en lærerordbog.

I (11) har vi endelig en situation, hvor en L1 turistbruger behersker et lingua franca (LF): der åbnes derved mulighed for udarbejdelse af turistordbøger, der, afhængigt af det aktuelle LF og dets status i destinationslandet, i en vis udstrækning kan udarbejdes på det pågældende LF (fx tysk i Kroatien).

6. Kognitive behov og videnstyper

Tabel 2 viser turisternes leksikografiske vidensbehov, afhængigt af de forskellige typer af viden og af, hvornår ordbogen bruges – før eller under ferieturen.

Videnstyper	Leksikografisk behov	Leksikografisk relevans	Tidsfaser
(1) Encyclopædisk	-	-	Før
(2) Promotionel	-	-	Før og under
(3) Sproglig	(+)	+	Før og under
(4) Praktisk	+	+	Under
(5) Faktuel	++	++	Under
(6) Kulturel	++	++	Under

Tabel 2. Videnstyper, leksikografisk behov og relevans, tidsfaser

Turistviden kan opdeles i følgende videnstyper:

1. **Encyklopædisk** – omfatter den geografiske, økonomiske, historiske osv. viden om turistdestinationslandet, som er genstand for den konventionelle encyklopædiske dataselektion og datastrukturering. Denne type viden er uegnet til præsentation i turistordbøger, og konsulteres normalt før afrejsen til turistlandet.

og bretonsk (6), Syd og Central Amerika og spansk (6), Québec og fransk (7), Sydafrika og engelsk, afrikaans, bantu sprogene (8).

2. **Promotionel** – omfatter den viden om de reklamebudskaber, som man finder i turistbrochurerne og turistfoldere, rejsekataloger, turisthjemmesider mm.
3. **Sproglig** – omfatter viden om selve sproget.
4. **Praktisk** – omfatter her og nu viden om praktiske forhold, såsom lægekonsultationers adresse og åbningstid, apotekernes adresse og åbningstider, osv.
5. **Aktuel** – omfatter viden om aktuelle events såsom koncerter, udstillinger mm.
6. **Kulturel** – omfatter viden om destinationens skik og brug, traditioner, moderne selvopfattelse, mm.

Det er kun de sidste 3 typer viden, hvor informationsbehov og -relevans er leksikografisk i top i turistordbøgerne.

- den praktiske
- den aktuelle
- den kulturelle

7. Online turistordbog – datastrukturering og dataindhold

Det ligger i turistordbogens essens, at ordbogen skal lokaliseres. På landsplan, på regionsplan eller på lokalt plan.

Til illustration af teorien i praksis er valgt den sydfranske by Nîmes. Byen, der ligger i Languedoc Roussillon region, er her taget som eksempel på en by, hvis turistkontoret med fordel kunne tilbyde en online ordbog, der henvender sig til sine turistgæster, der ikke kan fransk.

En sådan ordbog vil nødvendigvis skulle bestå af en række monolingvale ordbøger, på turisternes modersmål (L1), og med en minimalistisk bilingval dimension (L1-L2)⁶. En sådan ordbog vil nødvendigvis indeholde både kommunikative og kognitive datatyper.

De kommunikative datatyper kan underopdeles i to kategorier: de datatyper, der altid er brug for, og de datatyper, der kun er brug for i nødsituationer.

I begge tilfælde kan den leksikografiske strukturering opbygges som følger:

- L1 lemma
- L2 ækvivalent
- L2 udtale og intonation på lydfil
- Evt. pragmatisk note på L1

⁶ Ordbogen må nødvendigvis også indeholde en funktionel brugervejledning/online hjælp (se fx Nielsen 2005), da brugerne ikke er fortrolige med det nye koncept.

7.1. Kommunikative datatyper – altid brug for i alle situationer

De kommunikative datatyper, som der altid er brug for, er de franske sætninger, som fungerer som markører og signaler for høflig tiltale, som fx i følgende:

au revoir (monsieur, madame)
bonjour (monsieur, madame)
merci
merci beaucoup
non merci
pardon
s'il vous plaît
s'il vous plaît!
excusez-moi, je ne comprends pas le français.
excusez-moi, je ne parle pas le français.
parlez-vous l'allemand, l'anglais, l'espagnol, ...?

7.2. Kommunikative datatyper – kun brug for i nødsituationer

De kommunikative datatyper, som der kun er brug for i nødsituationer, bør omfatte data, der kan hjælpe turisterne i nødsituationer, fx under sygdom og lignende. Disse datatyper kan kun anvendes som nødkommunikation, da det ikke er mening, de skal bruges i en samtale. Dataindholdet vil fx kunne omfatte følgende:

brûlure
coup de soleil
diarrhée
grippe
migraine
piqûre d'insecte
rage de dent
rhume

7.3. Kognitive datatyper – lemmatisering af 'kulturonymer'

De kognitive datatyper skal hjælpe turistbrugerne med at bringe løsninger til de leksikografisk relevante vidensbehov, der kan opstå i mødet med den fremmede kultur. Der er derfor tale om interkulturel viden. Den leksikografiske strukturering kan opbygges som følger:

- L2 lemma
- Kulturnote redigeret af lokal ekspert på L1⁷
- Illustration eller mediaclip

7 Et godt eksempel på, hvordan kulturnoter kan opbygges kan ses i den fransk-engelsk/engelsk-fransk elektronisk ordbog LGRCE, der netop anvender disse som særskilte lister og søgeoptioner.

- Udvalgte eksterne links på L1, der opfylder en klar vidensfunktion⁸

Her skal alene bringes nogle få eksempler, der illustrerer selektion og lemmatisering af de data, der understøtter turistrelevant vidensbehov om byens kultur. De ord og fraser, der selekteres og lemmatiseres, kunne passende kaldes for 'kulturonymer', dvs. ord og fraser der ikke alene er bærere af en kulturviden⁹, men også rummer en fortælling om byens historiske og moderne identitet. Subsidiært tjener lemmatisering af kulturonymer også en kommunikativ funktion – tekst-reception – idet mange kulturonymer optræder flittigt i skriftlige tekster, der er særdeles synlige i bybilledet (plakater, informationstavle, skilte, osv.). Kulturonymer kan opdeles i forskellige kategorier.

7.3.1 Patronymer og 'gastronymer'

Der selekteres og lemmatiseres navne på kendte personer og kendte specialiteter, der så at sige 'tegner' byens ansigt udad til, som fx:

Bigot (byens barn, occitansk digter og forsvarer af occitansk)

Brandade (byens specialitet, fiskeret tilberedt af afsaltet klipfisk)

Costières de Nîmes (områdets AOC-vin)

Daudet (byens barn og forfatter til de berømte "Breve fra min Mølle")

Foster (verdensberømt britisk arkitekt og ophavsmand til 'Carré d'Art', byens kunstmuseum og bibliotek – og til en heftig arkitektonisk polemik blandt byens borgere)

Nicot (byens barn, der indførte tobakken i Frankrig)

7.3.2 Toponymer

Toponymer omfatter navne på steder, som normalt ikke kommer med i turist-brochurer, men som er vigtige for forståelsen af byens identitet, som fx:

Ecusson (refererer til Nîmes' gamle bydel, der på bykortet har form som et våbenskjold eller 'écusson' på fransk)

Coupole des halles (byens overdækket marked og moderne indkøbscenter)

Garrigues (refererer til det særlige landskab, der omringer byen)

7.3.3 Modernymer

'Modernymer' er navne og fraser på moderne informationsfænomener, som er centrale for forståelse af byens aktualitet, af dens aktuelle politik, af dens fremtidsplaner, kommunikationsbudskaber m.m. Den type information selekteres normalt aldrig som egentlig turistinformation, men bør ikke desto mindre opfattes som værende helt central for den gensidige kulturforståelse.

⁸ Se Leroyer 2006 for en gennemgang af principperne for opbygning af funktionelle, eksterne links.

⁹ Ord, der er i sig selv er bærere af en kulturviden og fortjener en særskilt leksikografisk behandling, kaldes hos Galisson (1991), Pruvost (2000) og Lino/Pruvost 2003 'lexiculture'.

AEF (meget omfattende anlægsarbejde, der har sat sit præg på byens centrum, og har til formål at skabe et nyt, sammenhængende bymidte)

la ville avec un accent (byens slogan, der refererer til den dobbelte betydning af ordet accent: et grafisk tegn ‘’ i byens grafi – Nîmes – og til en fransk by, der godt nok taler fransk, men har sin helt egen accent, sin egen identitet)

ville active (moderne bydel med en stor koncentration af butikker, indkøbscentre m.m.)

7.3.4 Events

Der selekteres navne på aktuelle events, der markerer eller fejrer byens identitet, herunder navne på festivals o.l., og der selekteres ligeledes ord og fraser, der repræsenterer den viden, der er i centrum af disse festivals og events. Denne type information bør selvfølgelig løbende opdateres.

féria de la Pentecôte (den årlige byfest i Pinsen, med tre dages corrida, og en lang række andre festlige indslag)

manade (bestemt opdræt af tyre til tyrefægtning fra udvalgte opdrættere)

novillada (spansk corrida udelukkende med unge tyre)

8. Konklusion – “samtale fremmer forståelsen”

Det bør afslutningsvis medgives, at opstillingen af en ny teori for turistordbøger ikke udgør nogen garanti for, at den kommercielle leksikografi vil ændre praksis fremover. Rejseordbøger og parlører er populære, og vil trods deres begrænsede brugbarhed i kommunikative situationer fortsat blive udgivet som hidtil. Nogle brugere vil givetvis kunne drage nytte af dem i begrænset omfang, men vil dog langt fra få den hjælp til at løse deres praktiske kommunikationsproblemer, som det fejlagtigt er blevet stillet dem i udsigt. Hjælpen vil nødvendigvis altid være yderst rudimentær.

Der er derfor behov for en helt ny generation turistordbøger, ikke alene som papirordbøger, men i særdeleshed som elektroniske ordbøger med avancerede søgefaciliteter. Den nye teori åbner for lokaliserede online turistordbøger, der kan udarbejdes af de nationale, regionale og lokale turistorganisationer i de enkelte destinationer og kan være til store gavn for deres turistgæster.

Grundet den altoverskyggende dominans af den sproglige tilgang i rejseleksikografien er det turisternes kommunikationsbehov, der har været i fokus hidtil, og det sproglige fokus har skygget for den videnskabelige klarlægning af turisternes øvrige leksikografisk relevante behov. Den nye teori bygger på en erkendelse af, at turistordbøger er uegnet som kommunikationsværktøjer; omvendt anviser teorien, hvordan turistordbøger kan blive effektive vidensværktøjer og hjælpe turisterne med værdifuld, leksikografisk relevant turistviden.

For få år siden bragte udbyderen af mobiltelefoni ‘Orange’ i Danmark en række Tv-reklamer for deres telefonløsninger, hvori der anvendtes følgende slogan:

“Samtale fremmer forståelse”. Sloganet blev fremsagt af selskabets daværende, kvindelige direktør, som var franskmand, og som på ironisk vis og med megen charme gjorde særlig meget ud af at anvende en stærk, fransk klingende udtale og betoning! Til forskel fra telefonien er turistordbøgerne uegnet til at fremme forståelsen gennem samtalen – til gengæld er de velegnet til at fremme forståelsen gennem interkulturel viden.

Litteratur

Ordbøger:

- DP = *Dansk Parlør*. <<http://www.parlor.dk/>> 2007.
- DSS = Lohman, C.: *Dansk-spansk sætningsbog*. Hirschsprungs sætningsbøger for forretningsfolk. København: H. Hirschsprungs Forlag 1956.
- FDDFO = Juul Hansen, Else: *Fransk/Dansk/Dansk-Fransk Ordbog* (Gyldendals Mini-ordbøger). 1. udgave, 2. oplag. København: Gyldendal 2004.
- FPBD = *French Phrase Book & Dictionary*. Berlitz Publishing. <http://www.berlitzpublishing.com/berlitz/tourist_phrase.asp?TAG=&CID> 2007.
- GSFP = *Gyldendals Store Fransk parlør*. Redigeret af Gyldendals ordbogsredaktion, 1. udgave, 1. oplag. København: Gyldendals Boghandel, Nordisk Forlag A/S 2005.
- GCR = *Guides de conversation Routard*. Paris: Editions Hachette, en coopération avec Larousse. <<http://www.routard.com/boutique.asp>> 2007.
- LGRCE = *Le Grand Robert-Collins Electronique/The Unabridged Collins-Robert Electronic French Dictionary*. (Version 1.0.). Paris: Dictionnaires Le Robert/VUEF, Development: Bureau Van Dijk, Brussels, <www.bvdep.com>.
- LNPR = Rey-Debove, Josette/Rey, Alain: *Le Nouveau Petit Robert, Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* (Première édition 1967). Paris: Dictionnaires Le Robert 1993.
- NLO = Bergenholtz, Henning/Cantell, Ilse/Fjeld, Ruth Vatvedt/Gundersen, Dag/Jónsson, Jón Hilmar/Svensén, Bo: *Nordisk leksikografisk ordbok*. Oslo: Universitetsforlaget 1997.
- PFR = *Politikkens Fransk Rejseparlør*. København: Politikkens Forlag 2005.
- STK = Johannson, A/Bruinier, J. W/Morén, G. G.: *Svensk-tyskt konstruktionslexikon for temaskrivning och korrespondens*. Stockholm: Fr. Skoglunds Förlag 1901.

Anden litteratur:

- Abend, Heike 1991: *Das Reisewörterbuch?*. I: Franz Josef Hausmann/Oskar Reichmann/Herbert Ernst Wiegand and Ladislav Zgusta (Hrsg.): *Wörterbücher/Dictionnaires/Dictionnaires, Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie, Third volume*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2903 – 2908. (= *HSK, Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, band 5.3.*).
- Bergenholtz, Henning/Tarp, Sven 2005: *Wörterbuchfunktionen*. I: Irmild Barz/Henning Bergenholtz/Jarmo Korhonen (red.): *Schreiben, Verstehen, Übersetzen, Lernen. Zu*

- ein- und zweisprachigen Wörterbüchern mit Deutsch*. Frankfurt a.M./Bern/Bruxelles/New York/Oxford/Wien: Peter Lang, 11-25.
- Chapman Graham/Gilliam, Terry/Cleese, John/Idle, Eric/Jones, Terry/Palin, Michael 1970: Dirty Hungarian Phrase Book. I: *Monty Python's Flying Circus*, The Second Series, Episode twenty-five, Recorded 1970/06/25, Aired 1970/12/15, Prod. #60129. London: BBC Comedy, <<http://www.bbc.co.uk/dna/h2g2/brunel/A687945>>. (Retrieved 2007/01/03).
- Galisson, Robert 1991: *De la Langue à la culture par les mots*. Paris: Clé International.
- Hausmann, Franz Josef 1989: Das Satzwörterbuch. I: Franz Josef Hausmann/Oskar Reichmann, Herbert Ernst Wiegand and Ladislav Zgusta (Hrsg.), *Wörterbücher/Dictionaries/Dictionnaires, Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography/ Encyclopédie internationale de lexicographie, Third volume*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1050 – 1053. (= *HSK, Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, band 5.1.*).
- Hovmark, Henrik 2005: Tre franske miniordbøger til rejsebrug og daglig tale. I: *LexicoNordica* 12, 213-231.
- Leroyer, Patrick 2006: Ordbogseksterne henvisninger – fra belæg til funktioner. I: Henrik Lorentzen/Lars Trap-Jensen (red.): *Nordiske Studier i Leksikografi 8. Rapport fra Konferencen om Leksikografi i Norden*, Sønderborg 24.-28. maj 2005. København: Nordisk Forening for Leksikografi i samarbejde med Språkrådet i Norge og Det Danske Sprog og Litteraturselskab, 239-251.
- Lino, Marie Thérèse/Pruvost, Jean 2003: *Mots et lexiculture. Hommage à Robert Galisson*. Paris: Honoré Champion.
- Nielsen, Sandro 2005: User Guides. I: Irmhild Barz/Henning Bergenholtz/Jarmo Korhonen (red.): *Schreiben, Verstehen, Übersetzen, Lernen. Zu ein- und zweisprachigen Wörterbüchern mit Deutsch*. Frankfurt a.M./Berlin/Bern/New York/Oxford/Wien: Peter Lang: 137-146.
- Pruvost, Jean 2000: *Dictionnaires et nouvelles technologies*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Tarp, Sven 2004: Basic Problems of Learner's Lexicography. I: *Lexikos* 14: 222-252.
- Tarp, Sven 2005. The concept of a bilingual dictionary. I: Irmhild Barz/Henning Bergenholtz/Jarmo Korhonen (Hrsg.): *Schreiben, Verstehen, Übersetzen, Lernen. Zu ein- und zweisprachigen Wörterbüchern mit Deutsch*. Bern/Berlin/Bruxelles/ Frankfurt a.M./New York/Oxford/Wien: Peter Lang, 27-41.
- Tarp, Sven 2006. *Leksikografien i grænselandet mellem viden og ikke-viden. Generel leksikografisk teori med særlig henblik på lærerleksikografi*. Doktorafhandling. Århus: Handelshøjskolen i Århus.
- World Tourism Organization, UNSD, Eurostat-Unité du tourisme 2002. *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework*. <http://pub.world-tourism.org:81/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/1194/1194-1.pdf>

Patrick Leroyer
 lektor, ph.d., f. 1955
 Center for leksikografi, Handelshøjskolen
 Aarhus Universitet
 pl@asb.dk

